

NATIONAL
GEOGRAPHIC

Reisgids
BERLIJN

Damien Simonis
Fotografie: Pierre Adenis

Inhoud

De reis indelen 8

Geschiedenis en cultuur 13

Het huidige Berlijn 14-21 Geschiedenis van Berlijn 22-37
Eten en drinken 38-39 Kunst 40-50

Unter den Linden en Potsdamer Platz 51

Inleiding en kaart 52-53 Wandeling Wilhelmstrasse en Alte
Regierungsviertel 70-73 De Berlijnse Muur, toen en nu 78-79

Centraal-Berlijn 81

Inleiding en kaart 82-83 Wandeling door rood Berlijn 100-101
De Berlijnse Joodse gemeenschap, toen en nu 112-113

Tiergarten en omgeving 115

Inleiding en kaart 116-117 De schok van het nieuwe 122-123

Charlottenburg 133

Inleiding en kaart 134-135 Wandeling langs de Ku'damm 138-139
De stralende kerstlichtjes van Berlijn 146-147

Prenzlauer Berg, Friedrichshain en Oost-Berlijn 155

Inleiding en kaart 156-157 Wandeling door Prenzlauer Berg 158-159
Modestad Berlijn 164

Schöneberg en Kreuzberg 175

Inleiding en kaart 176-177 Mysterieuze Marlene 182

Spandau, Dahlem en West-Berlijn 187

Inleiding en kaart 188-189 Het vreemde verhaal van Rudolf Hess 194-195

Uitstapjes buiten Berlijn 207

Inleiding en kaart 208-209 Autotocht door Mecklenburg 218-219

Reiswijzer 233

Reisinformatie 234 Hotels en restaurants 241 Winkelen 256
Uitgaan 260 Taalgids 265 Register 266 Fotoverantwoording 270

P. 2-3: de Berliner Dom aan de Spree onder een fonkelende sterrenhemel.

Links: in het mooie, rustige Volkspark Friedrichshain kunnen de stadsbewoners op adem komen.

De reis indelen

Hoewel Berlijn negen keer zo groot is als Parijs, weten bezoekers al snel de weg in de stad, die volgens de burgemeester 'arm maar sexy' is. Het openbaar vervoer is fantastisch en brengt u snel naar uw bestemming, zodat u geen kostbare tijd verliest.

Berlijn heeft een onweerstaanbare veerkracht en wist de doodse Potsdamer Platz uit de Koude Oorlog in een dynamische plek vol blinkende wolkenkrabbers te veranderen, en de Berlijnse Muur in een fietspad. Maar waar te beginnen?

Na de val van het communisme kwam het centrum van Berlijn, net als in de 19e eeuw, in de wijk Mitte te liggen, waar bouwkundige pareltjes uit de Pruisische tijd zorgvuldig worden gerestaureerd. De verlopen voormalige arbeiderswijken Prenzlauer Berg en Friedrichshain zijn veranderd in gewilde yuppenbuurten. Ten zuiden van de Spree vertonen de multiculturele wijken Kreuzberg

en Neukölln een kosmopolitische levendigheid. Na de *Wende* (hereniging van Oost- en West-Duitsland) bruisde het hier van creativiteit, bloeiden de kunsten, gastronomie en het nachtleven op en ontstonden er talloze aparte, informele winkeltjes en boetieks. Die magie slaat nu ook over op Pankow, een slaapstad voor apparatsjiks uit de DDR (Duitse Democratische Republiek, of Oost-Duitsland) en op delen van Treptow, een oude Russische wijk aan de oostkant van de stad.

Het rijke West-Berlijn straalt een ingetogen charme uit: het oude geld bevindt zich in elegante buurten als Charlottenburg en Wilmersdorf, de nouveau riche in villawijk Zehlendorf. Maar rijkdom en plezier sluiten elkaar niet uit, integendeel. De gegoede bewoners van deze wijken staan bekend om hun gevatte humor en de flair van de bohemians in Schöneberg inspireerde auteur Christopher Isherwood tot *Goodbye to Berlin*.

Voor een wereldstad is Berlijn verrassend groen, met veel natuurlijke recreatiegebieden rondom de stad. In het westen lokken de lommerrijke bossen, meren en zandstranden bij de rivier de Havel, in het oosten ligt Köpenick.

VIND UW WEG IN DE STAD

Luchthaven Berlin-Brandenburg (BER) opende op 31 oktober 2020, na veertien jaar en een moeizaam bouwproces. Het oude vliegveld Tegel sloot in november 2020 en Berlin-Schönfeld werd in 2020 geïntegreerd (Terminal 5) in de nieuwe luchthaven. Vanaf BER brengt de RE Airport Express van Deutsche Bahn of de S-Bahn u in een halfuur naar de stad. Een taxirit kost u € 20 tot € 35.

In de hele stad Berlijn is het openbaar vervoer snel en efficiënt. Openbaarvervoers-

Het stadswapen van Berlijn.

maatschappij BVG onderhoudt een fijnmazig netwerk van bus-, tram- en spoorverbindingen (zie de kaart op de achterflap van deze gids en de routeplanner op bvg.de). Voor de tarieven wordt uitgegaan van drie zones: zone A is het centrum, zone B loopt tot de rand van de voorsteden en zone C tot Potsdam en vliegveld BER. Met een basiskaartje A+B bereikt u bijna alle bestemmingen in de stad. Verkooppunten zijn te vinden op de stations (automaten), in bus en tram en op de veerboten. Er zijn geen toegangspoortjes, maar het is wel verplicht om uw kaartje af te stempelen.

Berlijn is te uitgestrekt om helemaal te voet te verkennen, maar veel bezienswaardigheden liggen dicht bij elkaar. Voor grotere afstanden is de fiets een aanrader, want Berlijn is een milieuvriendelijke stad met veel fietspaden. Voor een tochtje buiten de stad kunt u een auto huren, maar ook daar is goed openbaar vervoer.

ALS U MAAR EEN WEEK HEBT

Houdt u van geschiedenis, stedelijke cultuur en architectuur, begin dan in de wijk Mitte in hartje Berlijn, waar de bezienswaardigheden op loopafstand van elkaar liggen. Bezoek op **Dag 1** het gebouw van de Reichstag en geniet van het uitzicht uit de transparante koepel. Maak een wandeling langs de beroemde Brandenburger Tor en de historische panden aan Unter den Linden, ooit de trots van Pruisische koningen. Bezoek de Berliner Dom, de hofkerk van de Hohenzollerns, met zijn vele rijkdommen en koninklijke crypte. Ga op **Dag 2** naar het Museumeiland, waar u misschien kunt beginnen met de oudheidkundige

NIET MISSEN:	
• De koepel van de Reichstag beklimmen	55
• De beroemde Brandenburger Tor	58-59
• Het tot inkeer stemmende Holocaust Monument	60-61
• De kunstschatten van het Museumeiland	84-96
• Door voormalig communistisch Oost-Berlijn slenteren	100-101
• Het weelderige Schloss Charlottenburg	140-145
• Uitgaan in Prenzlauer Berg en Friedrichshain	158-160
• De paleizen van Frederik de Grote in Potsdam	210-216

schatten in het Pergamonmuseum of de buste van koningin Nefertiti in het Neues Museum. Neem de lift naar de bovenste verdieping van de Fernsehturm – het hoogste gebouw van Duitsland – om te dineren in het ronddraaiende restaurant. Sluit de dag af met een rondvaart over de Berlijnse rivieren en kanalen, en een drankje in Strandbar Mitte. Dwaal op **Dag 3** door het woud van wolkenkrabbers en winkels rond de Potsdamer Platz en neem een kijkje in het Filmmuseum. Proef de etenswaren op de boerenmarkt op de Winterfeldtplatz in Schöneberg. Besteed **Dag 4** aan Schloss Charlottenburg, met zijn prachtige interieurs en uitgestrekte tuinen

TOERISTENBUREAU
Het Berlijnse toeristenbureau, Berlin Tourismus Marketing (visitberlin.de), beheert een netwerk van goed georganiseerde vestigingen waar u uitstekend wordt geïnformeerd. U kunt onder andere terecht op het centraal station en het vliegveld, in winkelcentrum Alexa op de Alexanderplatz en in de Brandenburger Tor. U kunt er kaartjes kopen voor evenementen en rondritten of tegen een kleine meerprijs een hotel boeken. U vindt er ook magazines met uitgaanstips, zoals <i>Tip Berlin</i> .

Centraal-Berlijn

Hier, rond een eiland midden in de Spree, ontstond in de 13e eeuw Berlijn. De kleine hutjes uit de middeleeuwen zijn vervangen door vroeg-20e-eeuwse musea die gevuld zijn met koninklijke en keizerlijke kunstcollecties.

Op datzelfde eiland bevonden zich de symbolen van koninklijke en (vanaf 1871) keizerlijke macht. Tegenover elkaar stonden het Berliner Schloss, de Berlijnse residentie van Pruisische koningen en Duitse keizers, en de eind-19e-eeuwse Berliner Dom, zijn fraaie religieuze tegenpool. Zowel het Schloss als de Dom werd in Tweede Wereldoorlog verwoest. De Schlossplatz werd hét centrum van de DDR-macht tussen 1949 en 1990.

De Pruisische koning Frederik Willem IV (reg. 1840-1861) bepaalde dat het gebied ten noorden van de Lustgarten een 'vrijplaats voor kunst en wetenschap' moest worden. Hij heeft niet kunnen bevroeden hoe het zich zou ontwikkelen. Het Museumsinsel (Museum-eiland) omvat vijf musea, waarvan de stukken variëren van de Babylonische Ishtarpoort tot werk van de Franse impressionisten. In 1999 kwam het op de Werelderfgoedlijst te staan. De restauratie en modernisering van vier musea is inmiddels gereed: Bode Museum, Alte Nationalgalerie, Altes Museum en Neues Museum. Het Pergamonmuseum is tijdens de verbouwing (op zijn vroegst in 2023 afgerond) gedeeltelijk open.

NIET MISSEN:

- De verbijsterende schatten van het Pergamonmuseum 85-89
- De kerkelijke pracht en praal van de Dom en de crypte 97
- Het duizelingwekkende uitzicht vanaf de Fernsehturm 103
- Een bezoek aan de koepel van de Neue Synagoge 109
- Het nachtleven en de galeries rond de Oranienburger Tor 110-111

En er staat meer op stapel. De oude neo-renaissance Keizer Alexanderkazerne, gelegen aan het kanaal Kupfergraben, wordt vanaf 2018 verbouwd tot hoofdkantoor van de Stiftung Preussischer Kulturbesitz (stichting voor Pruisisch cultureel erfgoed). Er komt een speciale vleugel voor de Gemäldegalerie, ter voltooiing van de Museumhöfe (museumhofjes, zie p. 126-128).

Ten oosten van de Spree ligt de Alexanderplatz – 'Alex' in de volksmond – met de onmiskenbaar Oost-Duitse tv-toren en het herbouwde stadhuis. Iets ten zuiden daarvan ligt nog een oud stukje Berlijn, het Nikolai- viertel, dat door de DDR werd gerestaureerd. Het is een van de weinige stadsdelen die niet verwoest zijn tijdens de oorlog.

In deze kleurrijke wijk woonde het merendeel van de Berlijnse Joden; hier vindt u in de Oranienburger Strasse nog de Neue Synagoge. Verder in het noorden en westen vindt u het huis van toneelschrijver Bertolt Brecht en het Hamburger Bahnhof, dat nu een expositieruimte is. ■

Museumeiland

Op het Museumeiland (Museumsinsel), het noordelijke deel van het eiland in de Spree, liggen vijf musea. Het complex wordt ook wel de 'Pruisische Acropolis' genoemd en staat nu op de Werelderfgoedlijst. In de 19e eeuw kende Duitsland veel pioniers op het gebied van archeologie en de klassieke oudheid, die een groot aantal kunstschaten ontdekten. Ze brachten het Pergamonaltaar en de Babylonische Isjtarpoort mee terug naar huis.

De Isjtarpoort in het Pergamonmuseum geeft een indruk van de glorie van het oude Babylon.

De meeste gebouwen op het eiland hebben tijdens de Tweede Wereldoorlog ernstige schade opgelopen en zijn vervolgens onder het communisme verwaarloosd. Er loopt een ambitieus en zeer kostbaar renovatieproject. Uiteindelijk zullen de belangrijkste kunstschaten van de stad op deze centrale locatie worden samengebracht. Het Museumeiland is centraal te betreden vanuit de

Bodestrasse via de nieuwe James-Simon-Galerie. Het Bode-museum op het puntje van het eiland kijkt uit op het Monbijou-park. Tegelijkertijd creëert het een verbinding met het Archeologisch Centrum en de museumpleinen aan de andere kant van de Kupfergraben. Op de site *museumsinsel-berlin.de* krijgt u een beeld van het Museumeiland anno 2025, inclusief 3D-filmpjes. Drie van de

vijf museumgebouwen zijn al gerenoveerd en gerestaureerd.

PERGAMONMUSEUM

Dit was het laatste van de vijf musea die op het Museumsinsel werden gebouwd (1930) – en het indrukwekkendste. Het Pergamonmuseum, het drukst bezochte en meest monumentale museum van Berlijn, ademt de sfeer van een Babylonische tempel. Wanneer u het museum binnenkomt, liggen er drie vleugels vol fraaie exposities op u te wachten. Het museum is vooral bekend om zijn kunstvoorwerpen uit de oudheid, van de Babylonische Isjartpoort tot het Griekse Pergamon-altaar, waar het museum naar is genoemd.

Vanaf het begin van de 19e eeuw tot aan de Tweede Wereldoorlog waren Duitse archeologen actief in het Midden-Oosten, van Turkije tot Iran. Ze groeven veel op, van aardewerk tot complete gebouwen. U kunt hier uren en uren rondwalen. Hieronder wordt een aantal hoogtepunten belicht.

In alle musea op het Museumsinsel zijn audiotours in het Engels beschikbaar. De verklarende teksten bij de objecten zijn alleen in het Duits.

Pergamon-altaar: op het eerste hoogtepunt van het museum wordt u nauwelijks voorbereid. Met uw kaartje nog in de hand wandelt u een ruime zaal binnen waar de herscheping van het Pergamon-altaar staat, dat deels bestaat uit oorspronkelijke resten, die naar Berlijn zijn verscheept en in het museum in elkaar zijn gezet. Het grotendeels verwoeste altaar werd in de jaren 70 en 80 van de 19e eeuw met andere delen van de Akropolis opgegraven in het Griekse Pergamon (het huidige Bergama in Turkije). De belangrijkste vondsten waren delen van de friezen rond het altaar. In de zaal staat de reconstructie van de westzijde van het altaar, oorspronkelijk uit 170 v.Chr. De friezen van de noord-, zuid- en oostzijde hangen aan de muren van de zaal. Er staan gevechtshandelingen tussen de goden

Pergamon- museum

- Kaart p. 83
- Am
Kupfergraben
- 030 266 42 42
- Gesl. ma.
- €€€ incl.
audiotour
- S-Bahn:
Hackescher
Markt

smb.museum

en reuzen op afgebeeld: allegorische verhalen over de strijd tussen goed en kwaad, waarbij de goden (de goeden) winnen. Tot 2023 worden aan het altaar restauratiewerkzaamheden verricht en kan de zaal gesloten zijn.

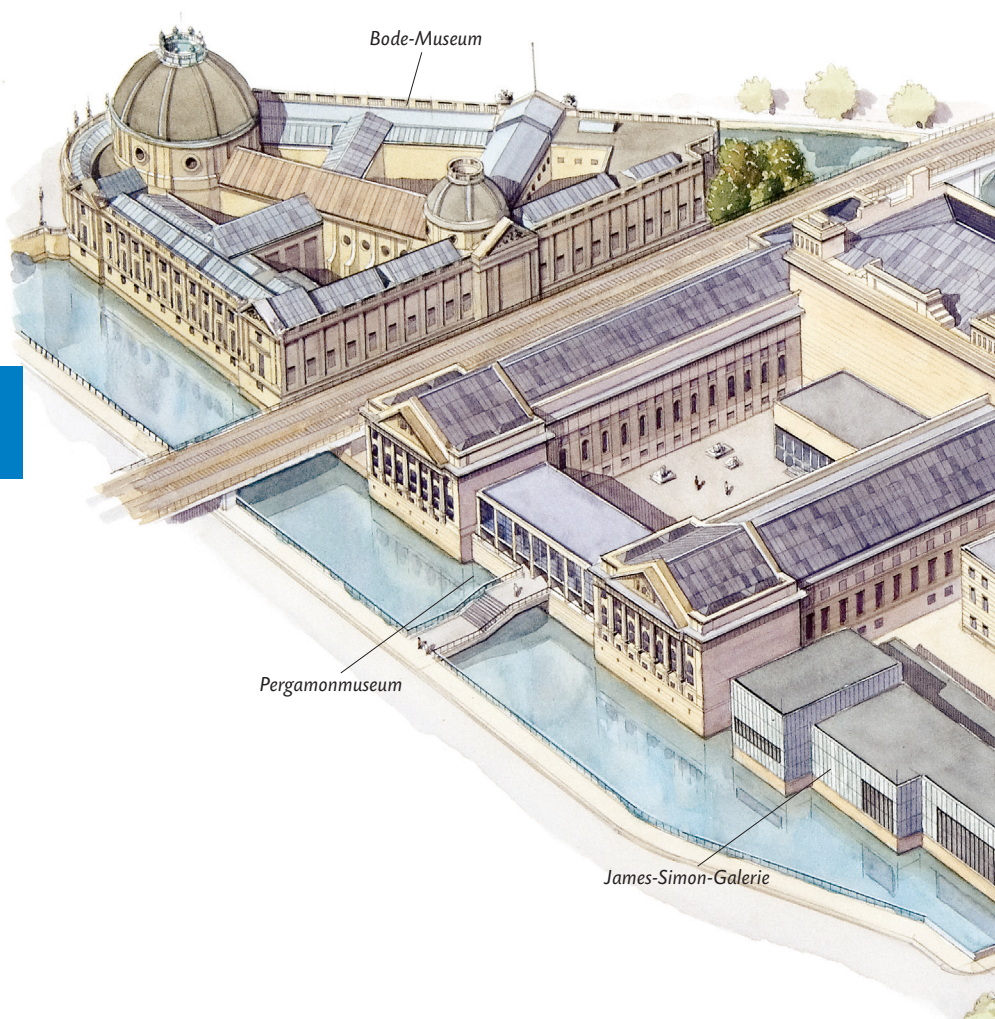
Boven, in wat de hof van het altaar zou zijn

KAARTJES!

U kunt de musea op het Museumeiland afzonderlijk bezoeken (€€), maar met een *Bereichskarte* (terreinkaart) kunt u voordelig naar een aantal verschillende musea (€€€). Nog meer waar voor uw geld krijgt u met de driedaagse museumpas (€€€€, verkrijgbaar bij de musea zelf, het toeristenbureau en via visitberlin.de), waarmee u toegang hebt tot veel musea in heel Berlijn. Veel musea zijn gratis voor personen onder de achttien jaar.

geweest, ziet u nog een aantal friezen. Hierop wordt het levensverhaal verteld van Telephos, de mythische stichter van Pergamon die, als jongetje, de woestijn in werd gestuurd, een avontuurlijk leven vol oorlog tegemoet.

Griekse en Romeinse kunst: van hier gaat u naar de **rechterzuidvleugel** en ziet u opnieuw een monumentaal object: de marktpoort van Milete, een antieke Griekse

stad aan de westkust van het huidige Turkije, zo'n 80 km ten zuiden van Izmir. De poort, gebouwd in 120 n.Chr. en 29 m breed en bijna 17 m hoog, was in feite een bescheiden bouwwerk in Milete, een drukke handelshaven aan de Middellandse Zee.

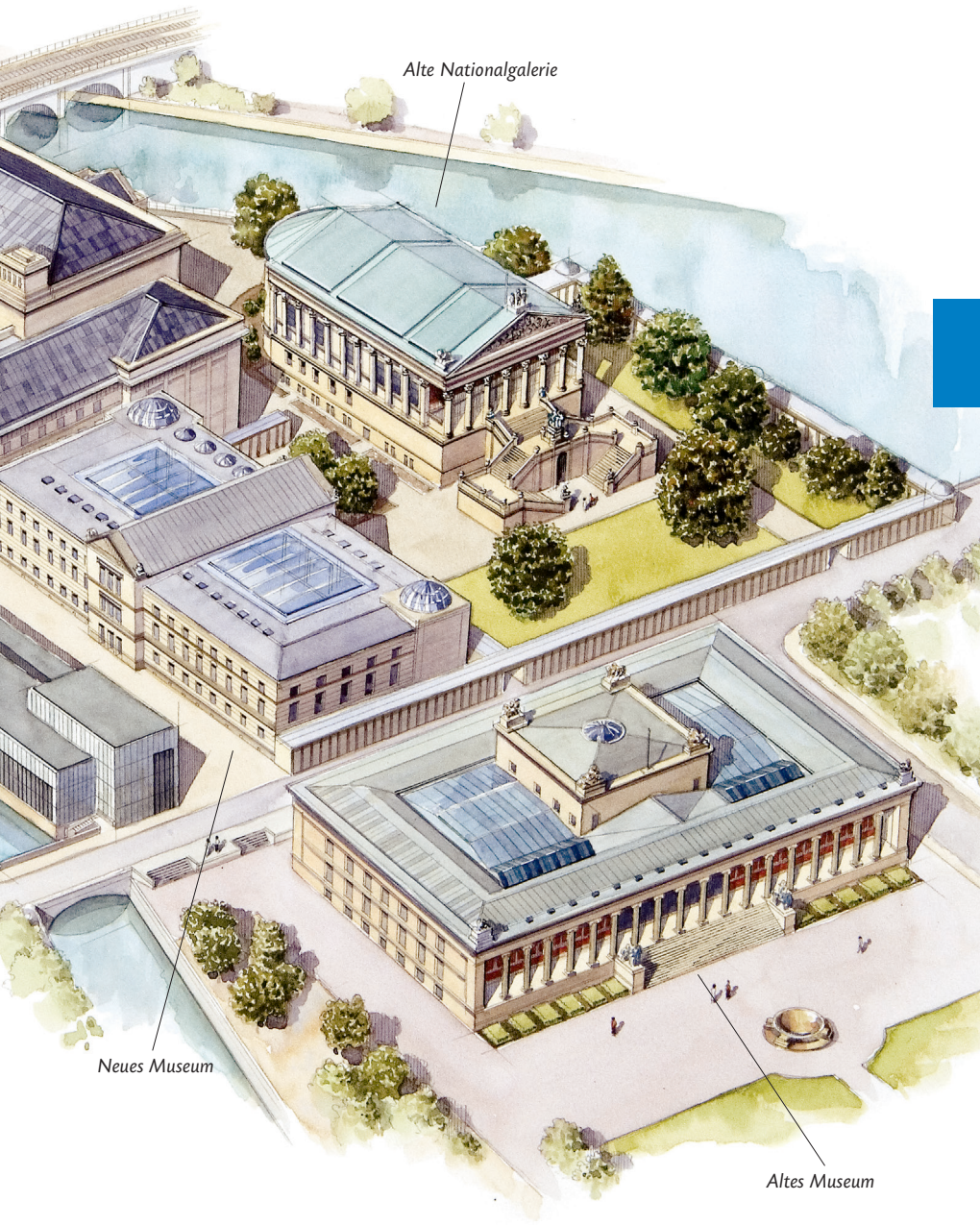
Rechts van de poort ziet u in het oude metselwerk een advertentie van een kap- per gegraveerd staan. De poort, die bij een aardbeving in de middeleeuwen beschadigd raakte, werd door Duitse archeologen gereconstrueerd maar raakte in de Tweede

Wereldoorlog opnieuw beschadigd.

De noordvleugel met de Griekse architectuur, die onder meer de propyleeën van de tempel van Athene bevat, is minstens tot 2023 wegens renovatie gesloten. Een selectie van de antieke beelden is in het Altes Museum (p. 94-96), te zien.

Het Midden-Oosten: loop terug naar de Miletepoort en ga naar het **Vorder-asiatisch Museum** (Museum voor het

Tekst gaat verder op p. 88

Alte Nationalgalerie

Neues Museum

Altes Museum

Antieke Midden-Oosten). Bij binnenkomst wordt u direct al overweldigd door de reconstructie van de fantastische **Ishtarpoort** in Babylon, die in de 6e eeuw v.Chr. gebouwd werd in opdracht van Nebukadnessar II (reg. 605-562 v.Chr.). De poort is versierd met blauw geglaazuurde stenen en reliëfs van draken en stieren. De centrale gang die ervandaan leidt, was de processieroute naar de stad en de tempel van de oppergod Mardoek. Aan de in dezelfde tinten blauw gehouden muren zijn afbeeldingen van leeuwen te zien. Alle dieren op de poort en langs de processieweg stonden symbool voor Babylonische goden.

voorbeelden van geschreven documenten ter wereld. **Zaal 2** bevat fraaie vondsten uit Syrië, waaronder een deel van een gereconstrueerde citadelmuur uit 800 v.Chr.

In de **zalen 10-12** zijn originelen en kopieën van Assyrische reliëfs te bewonderen. Assyrië was van 2400 tot 600 v.Chr. een belangrijke macht in Noord-Mesopotamië en besloeg delen van het huidige Syrië, Turkije, Irak en Iran.

Een van de hoogtepunten is het publieke bassin dat tussen 704 en 681 v.Chr. in opdracht van Sennacherib werd aangelegd. Deze koning geloofde dat demonen met

Stiermannen bewaken de gereconstrueerde Assyrische paleispoort in het Vorderasiatisches Museum.

Er is nog veel meer te bekijken. In **zaal 7** wordt het decoratieve thema nog even doorgezet met kleurige reliëfs die soldaten voorstellen en die ooit de paleizen van de Perzische steden Persepolis en Susa (in het huidige Iran) sierden. In **zaal 6** vindt u kleitabletten met opschriften in spijkerschrift, waarvan sommige dateren uit 2300 v.Chr.; daarmee behoren ze tot de vroegste

water konden worden uitgedreven en beweerde meer waterinstallaties te hebben laten bouwen dan wie ook.

Islamitische kunst: op de bovenverdieping bevindt zich de derde collectie van het Pergamonmuseum, in het Museum für Islamische Kunst (**Museum voor islamitische kunst**). Hoogtepunt is de collectie oosterse tapijten. Maar eerst kunt u in **zaal 4** een

betegelde *mihrab* (bidhokje) bewonderen, die in de 19e eeuw werd meegenomen uit de Maidanmoskee in Kashan, Iran. De Britse consul-generaal kocht het hokje in 1897 in Isfahan en zond het naar zijn familie in Londen. De Duitsers kochten het in 1927 voor het museum.

Nog fraaier is de 13e-eeuwse turkooizen mihrab in **zaal 5**, uit de Beyhekimmoskee in Konya, Turkije.

In **zaal 6** ziet u rechts de schitterend gebeeldhouwde, 14e-eeuwse Alhambra-koepel, afkomstig uit een uitkijktoren van een paleis in het huidige Granada, uit de nadagen van het Moorse rijk in Spanje. De betoverende patronen van sterren, klimop, boeken, pijnappels en gevlochten manden die u in de koepel herkent, zijn terugkerende thema's in de islamitische kunst. Na wonderlijke omzwervingen kwam de koepel in bezit van de Berlijnse bankier en kunstverzamelaar Arthur Gwinner en in 1886 werd hij aangekocht door het Pergamonmuseum.

De oosterse tapijten, de belangrijkste collectie van het museum, werden verzameld door de stichter van het huidige Bode-Museum (zie p. 90), Wilhelm von Bode. De allermooiste – vroeg-Ottomaanse kleden uit Turkije – zijn uitgesteld in **zaal 12**.

De collectie islamitische kunst groeide snel aan het eind van de 19e eeuw. Het mooiste stuk is te zien in **zaal 9** en was een geschenk van de Turkse sultan Abulhamid II aan keizer Wilhelm II, in 1904: de onderbouw van de gevel en torens van een 8e-eeuws prinselijk paleis in Mshatta, zo'n 30 km van Amman in het huidige Jordanië. In driehoekige velden zijn fraaie geometrische versieringen verwerkt. Het paleis, waarvan een deel nog steeds in Jordanië staat, was een van de woestijnkastelen die ooit in de Jordaanse woestijn stonden. Ze behoorden toe aan de Omajadenkaliefen uit Damascus, die heersten in de 8e eeuw, aan het begin van de moslimveroveringen in het Midden-Oosten.

Het laatste pronkstuk van de islamitische collectie is de **Aleppozaal**, een complete

INSIDER TIP In de Berlijnse nationale musea zijn kluisjes aanwezig. Hierin kunt u gratis kleine koffers en handbagage kwijt voor het geval u niet naar uw hotel teruggaat.

—KAREN CARMICHAEL
schrijver
National Geographic

ontvangstruimte uit een huis van een rijke christelijke zakenman in de Noord-Syrische stad Aleppo. Het inlegwerk is schitterend, en de geometrische vormen zijn kenmerkend voor de islamitische kunst in de Arabische wereld.

BODE-MUSEUM

In 2006 werd met de heropening van het Bode-Museum, waar de beelden- en muntenverzameling en een collectie Byzantijnse kunst is ondergebracht, een ander ambitieus museumproject voltooid. Wellicht komen hier binnenkort voor een periode van een paar jaar hoogtepunten uit de collectie van de Gemäldegalerie (zie p. 126-128) te hangen.

Het neobarokke Kaiser-Friedrich-Museum (zoals het oorspronkelijk heette) werd bij de opening in 1904 door de plaatselijke pers belachelijk genaamd en de 'Cul de Berlin' (de billen van Berlijn) genoemd. Het museum vormt de gracieuze gevulde noordelijke boog van het Museumsinsel dat de Spree in tweeën deelt. Het is ontworpen door Ernst Eberhard von Ihne (1848-1917) en lag aan het eind van de oorlog half in puin. In 1956 werd het hernoemd naar Wilhelm von Bode (1845-1929), een van de prominentste museumdirecteuren van de stad. De collecties zijn verspreid over twee verdiepingen en er is een nieuwe ondergrondse verdieping.

De belangrijkste onderdelen van het Bode zijn de **Skulpturensammlung** (Beeldencollectie). Hoogtepunten in de Beeldencollectie

Bode-Museum

- Kaart p. 83
- Am
Kupfergraben
(ingang op de
Monbijou-
brücke)
- 030 266 42 42
- Gesl. ma.
- €€€ incl.
audiotour
- S-Bahn:
Hackescher
Markt

smb.museum

zijn de 12e-eeuwse *Madonna des Presbyter Martinus* (Madonna van pater Martinus), een typisch romaans beeld van Maria met Kind uit midden-Italië, de 15e-eeuwse

ERVAAR: LANGE MUSEUMNACHTEN

Twee keer per jaar zijn meer dan zeventig Berlijnse musea en expositieruimtes van 18.00 tot 2.00 uur geopend. Dit trekt duizenden bezoekers, die ook profiteren van de speciale rondleidingen, workshops, films en concerten. Een passe-partout geeft toegang tot alle locaties en de rondrijdende shuttlebussen. De exacte data (meestal een zaterdagavond in maart en augustus) en een overzichtskaart worden gepubliceerd op lange-nacht-der-museen.de.

walnotenhouten *Dangolsheimer Muttergottes* (een beeld van Maria met Kind) en reliëfs van de Beierse kunstenaar Ignaz Günther (1725-1775). De werken van steen en hout omvatten de periode van de Byzantijnse tijd tot de 18e eeuw.

Het **Museum für Byzantinische Kunst** (Museum voor Byzantijnse kunst) bezit kunstwerken uit de late oudheid en het

Byzantijnse rijk. Tot die laatste categorie behoren fraaie mozaïeken, waaronder een 13e-eeuwse afbeelding van de kruisiging van Christus, met Maria en de apostel Johannes.

Het **Münzkabinett** (Muntenkabinet), met meer dan 500.000 munten en medailles uit diverse perioden, bezit een van de belangrijkste collecties ter wereld. De meeste munten zijn opgeslagen in 82 kabinetten met bijna 11.500 vitrines in de kelder van het museum.

ALTE NATIONALGALERIE

Het neoclassicistische gebouw van de Alte Nationalgalerie – museum voor 19e-eeuwse kunst, geopend in 1876 – werd ontworpen door Friedrich August Stüler. Hoogtepunt is de collectie Franse impressionisten op de tweede verdieping. Ook hangt er veel werk van Adolph Menzel, de belangrijkste Berlijnse kunstenaar van de 19e eeuw.

Via een trap bij het loket komt u op de **eerste verdieping**. In de eerste grote zaal staat een groot aantal 19e-eeuwse beelden, waaronder *Johann Gottfried Schadows' Prinzen-sinnengruppe* (een beeld van de Pruisische kroonprinses Luise en haar zus Friederike von Preussen) en een buste van Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832), een van de grootste Duitse dichters.

In **zaal 1.02 en 1.03** hangen vroeg-19e-eeuwse realistische werken – vooral landschappen – van onder anderen John Constable (1776-1837), Gustave Courbet (1819-1877), Eugène Delacroix (1798-1863) en zelfs een van de Spanjaard Francisco de Goya y Lucientes (1746-1828).

De **zalen 1.05-1.12** zijn geheel gewijd aan de Berlijnse schilder Adolph Menzel, die populair was bij het hof. In **zaal 1.06** hangen zijn grotere doeken, waaronder het bekende *Flötenkozert Friedrichs des Grossen in Sanssouci*, waarop Frederik de Grote te zien is die een fluitconcert geeft in het zomerpaleis Sanssouci in Potsdam. In **zaal 1.08** en verder hangen kleinere werken van Menzel.

Reisgids BERLIJN

Wereldwijd nemen experts van National Geographic een kijkje achter de schermen en dringen door tot de kern van de cultuur, de geschiedenis en het volk van een land. Dankzij National Geographic Reisgidsen kan hun ervaring de jouwe worden.

DE REIS INDELEN, een beknopte kennismaking met Berlijn, zodat je je reis op je eigen wensen en interessegebieden kunt afstemmen.

ERVAAR unieke belevenissen, zoals fietsen langs de Berlijnse Muur, bieren van kleine Berlijnse brouwerijen proeven, oorlogsbunkers bezoeken of aan het strand liggen na een nachtje uit.

INSIDER TIPS van de schrijvers en fotografen van National Geographic, maar ook van plaatselijke deskundigen, over hun favoriete plekjes, praktische zaken en veel meer.

WANDELINGEN EN AUTOTOCHTEN, voorzien van duidelijke kaartjes, waaronder het voormalige communistische Berlijn, de uitbundige Ku'damm, het hippe Prenzlauer Berg en het merengebied van Mecklenburg.

EXCURSIES BUITEN DE GEBAADE PADEN, zoals naar de Brandenburgse steden Chorin en Neuruppin en de kanalen van het Spreewald.

NIET MISSEN bij elk hoofdstuk vind je verwijzingen naar nadere informatie over sterk aanbevolen bezienswaardigheden en activiteiten.

PRACHTIGE KLEURENFOTO'S EN HANDIGE KAARTEN maken het eenvoudig te kiezen, je reis uit te stippelen en overal het mooiste te zien.

NUR 512

9 789043 925976